

Proceedings of International Educators Conference

Hosted online from Rome, Italy.

Date: 25th October - 2024

ISSN: 2835-396X

Website: econferenceseries.com

KORXONALARINING MOLIYAVIY BARQARORLIGINI BAHOLASHNI ASOSIY YO‘NALISHLARI

Xusanov Qaxramon Nishonovich

Xo‘jalik yurituvchi subyektning moliyaviy barqarorligi deganda uning zaxiralari va xarajatlarini shakllantirish manbalari bilan ta‘minlash tushunilishi kerak. Moliyaviy barqarorlikning eng yuqori ko‘rinishi korxonaning birinchi navbatda o‘z mablag‘lari manbalari hisobidan rivojlanish qobiliyatidir.

E.A.Akramov- moliyaviy mustahkamlik tushunchasi va uning ko‘rsatkichlarini tavsiya etgan, unga ta‘sir etuvchi omillarni asoslab bergan. Shuningdek, u moliyaviy barqarorlik toifasi korxonaning moliyaviy holatini zaruriy bir xil darajada turishi va pasaymasligini ifodalovchi ko‘rsatkich ekanligini ta‘kidlaydi.[1]

T.S. Malikov- xo‘jalik yurituvchi subyektlarning moliyaviy barqarorligini umumiy (avtonomiya koeffitsiyenti, qarz kapitalining konsentratsiyalashuvi koeffitsiyenti, qarz va o‘z mablag‘larining nisbati koeffitsiyenti) va nisbiy ko‘rsatkichlari (zaxira va xarajatlarning o‘z kapitali bilan ta‘minlanganlik koeffitsiyenti, moliyaviy mustaqillik koeffitsiyenti, o‘z kapitalining manyovrichilik koeffitsiyenti) ifodalaydi.[2]

M.Q.Pardayev va B.I.Isroilov — moliyaviy barqarorlikni korxonada o‘z mablag‘lari va barcha mablag‘larning nisbati.[3]

Iqtisodiy va yuridik lug‘atida moliyaviy barqarorlik deganda "moliyaviy balansda ifodalangan moliyaviy holatning barqarorligi, aktivlarning yetarli likvidligi, zarur zaxiralarning mavjudligi" deb ta‘rif berilgan. Bunda asosan balans ko‘rsatkichlarini tahlil qilish, aktivlarning likvidligini ifodalash orqali baholashni taklif qilgan.

Bizning fikrimizcha, moliyaviy barqarorlikning iqtisodiy mohiyati moliyalashtirish manbalarida kapitalning yetarlicha ulushini, barqaror to‘lov qobiliyatini ta‘minlashdan iborat. Korxonaning moliyaviy barqarorligini aniqlash mutlaq va nisbiy ko‘rsatkichlar yordamida amalga oshiriladi.

Moliyaviy barqarorlikni baholash vazifasi aktivlar va passivlarining hajmi hamda tuzilishini baholashdan iborat. Aktivlar va umuman mulkning har bir elementi uchun mustaqillikni tavsiflovchi ko‘rsatkichlar tahlil qilinayotgan tashkilotning moliyaviy jihatdan yetarlicha mustahkam yoki yo‘qligini o‘lchash imkoniyatini beradi.

Moliyaviy barqarorlikni tahlil qilishning maqsadi korxonalarining moliyaviy mustaqillik darajasini baholash: ya‘ni o‘z mablag‘larining ulushi qarz majburiyatlariga nisbatan yuqoriligini ifodalashidir.

Proceedings of International Educators Conference

Hosted online from Rome, Italy.

Date: 25th October - 2024

ISSN: 2835-396X

Website: econferenceseries.com

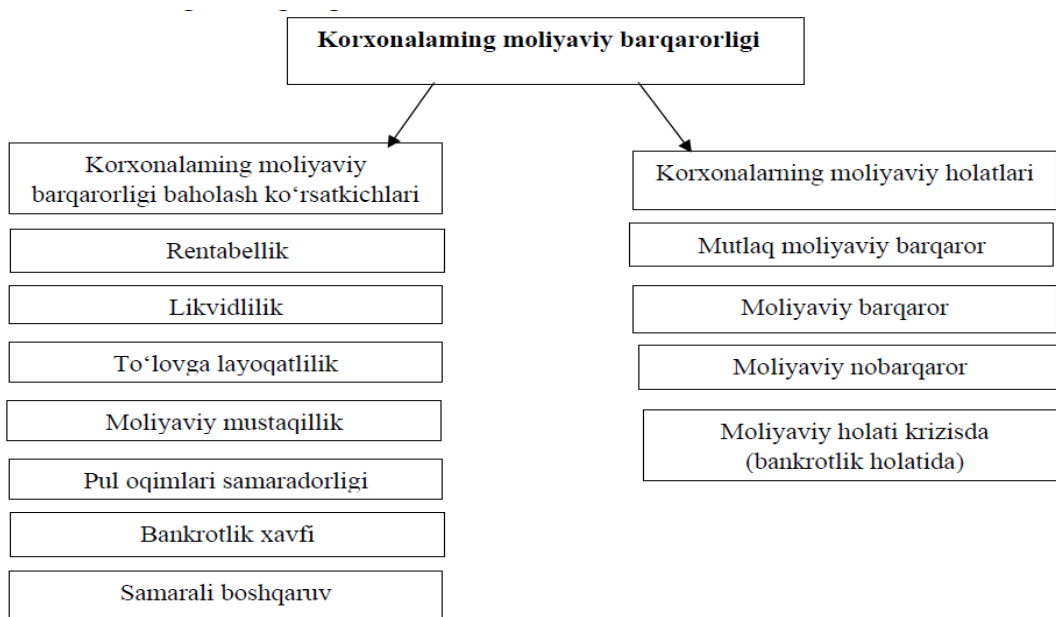
Moliyaviy barqarorlik ko'rsatkichlari korxonaga egalari va kreditorlar o'rtasidagi tavakkalchilikning qanday taqsimlanganligini ko'rsatadi hamda moliyaviy qaramlik va moliyaviy mustaqillik, aktivlarning qaramlik koeffitsiyenti, foizlarni qoplash koeffitsiyenti kabi ko'rsatkichlardan foydalanish orqali ushbu moliyaviy holatini aniqlash maqsadga muvofiqdir.

Davlat ulushi mavjud korxonalarining moliyaviy barqarorligi — davlat ulushiga ega korxonalarining o'z va qarzi mablag'larini maqsadli boshqarishi hamda mavjud majburiyatlarini o'z vaqtida amalga oshirishi hamda barqaror o'sish ko'rsatkichlarini aks ettirishini tushunish mumkin.

Moliyaviy barqarorlik ko'rsatkichlarini qo'yidagi guruhlariga ajratish mumkin:

- o'z mablag'lar (xususiy kapital) bilan bog'liq ko'rsatkichlar;
- chetdan jalb etilgan mablag'lar (kapital) bilan bog'liq ko'rsatkichlar;
- harakatdagi mablag'lar bilan bog'liq ko'rsatkichlar;
- asosiy vositalar bilan bog'liq ko'rsatkichlar;
- aylanma mablag'lar bilan bog'liq ko'rsatkichlar.

Ko'pgina mualliflar barcha sohalar uchun bir xil bo'lgan ko'pgina ko'rsatkichlar uchun bir qator standart qiymatlarni taklif qiladilar, ammo aslida har bir soha likvidlik, rentabellik, aylanma mablag'lar ko'rsatkichlarining maqbul qiymatlari uchun o'z chegaralariga ega bo'lishi kerak.

Korxonalarining moliyaviy barqarorligini xarakterlovchi ko'rsatkichlar

Proceedings of International Educators Conference

Hosted online from Rome, Italy.

Date: 25th October - 2024

ISSN: 2835-396X

Website: econferenceseries.com

Korxonalarining jami aktivlari tarkibida pul mablagʻlari eng muhim moliyaviy aktiv sifatida tan olinishini hamda korxonaning tezkor likvidligi yaʼni joriy aktivlari bilan joriy majburiyatlarini qoplash koeffitsiyenti aynan pul mablagʻlariga bogʻliq boʻlgan muhim iqtisodiy koʻrsatkichlari ekanligini taʼkidlab oʻtgan. Bu koʻrsatkichlar korxonalarining moliyaviy holatini baholashda qoʻllaniladi.

Korxonalarining moliyaviy holatini tahlil qilishda moliyaviy samaradorligini baholashga imkon beruvchi koʻrsatkichlar sifatida quyidagilar ham belgilanadi:

- daromad;
- sof (taqsimlanmagan) foyda;
- sof aktivlar va davlat byudjetiga oʻtkaziladigan foydaning bir qismi, shuningdek davlat funksiyalari va vazifalarini bajarish koʻrsatkichlari;
- debitor va kreditor qarzdorliklari hisobi;
- tegishli rentabellik koʻrsatkichlari.

Ushbu koʻrsatkichlarni shakllantirishda va faoliyat samaradorligini baholashda asosiy moliyaviy hisobotlaridan: buxgalteriya balansi, moliyaviy natijalar toʻgʻrisidagi hisobot, debitor va kreditorlik toʻgʻrisidagi hisobot, muddat oʻtgan byudjet va davlat maqsadli jamgʻarmalari oldida kreditorlik qarzdorligi toʻgʻrisidagi hisobotlardan foydalaniladi.

Ushbu hisobotlar tahlili boʻyicha aniqlangan koʻrsatkichlar qiymatlari ularning moliyaviy holatini baholab beradi, yaʼni korxonalarining moliyaviy barqarorligi va bankrotlik holatlarini aniqlashga imkoniyatlarini taʼminlaydi.

Moliyaviy barqarorlik bu qisqa muddatli toʻlov qobiliyati, likvidlik, joriy majburiyatlarni toʻlash uchun mablagʻlarning mavjudligidir. Shu bilan birga, korxonada oʻzining moliyaviy faoliyatini uzluksizligini taʼminlash, bundagi barcha risklarni boshqarish hamda belgilangan ijobiy koʻrsatkichlarga erishishmi tavsiflaydi.

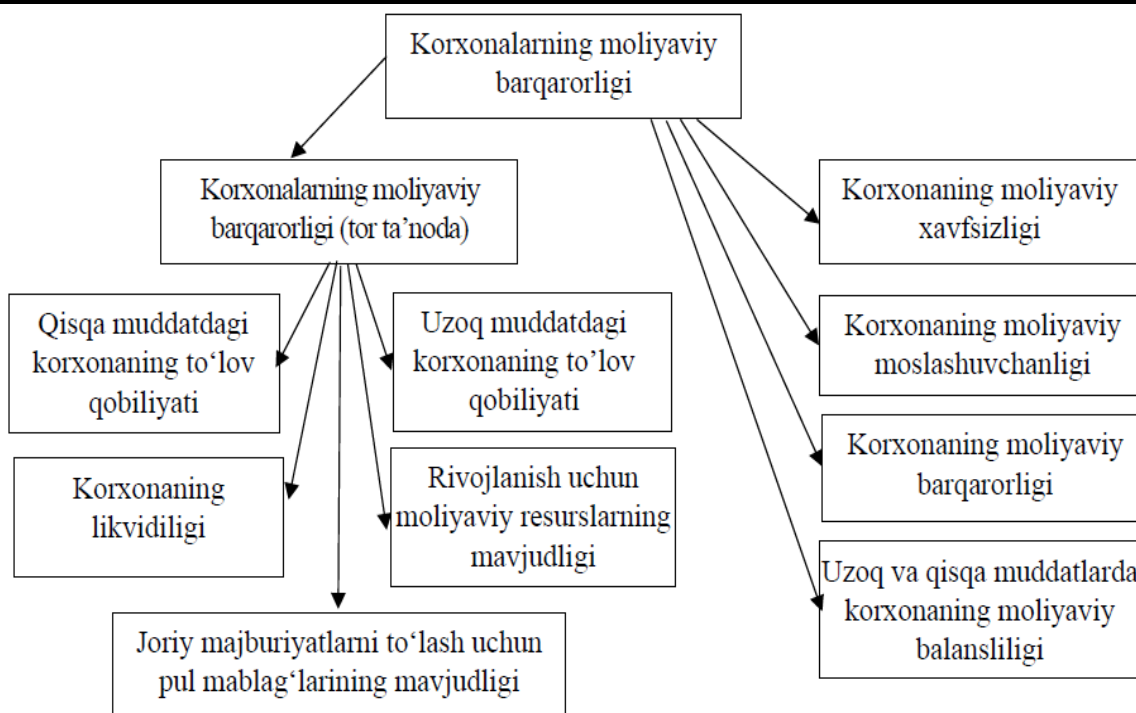
Proceedings of International Educators Conference

Hosted online from Rome, Italy.

Date: 25th October - 2024

ISSN: 2835-396X

Website: econferenceseries.com

2. -rasm. Korxonaning moliyaviy barqarorligini tavsiflovchi sxema

Moliyaviy xavfsizlik — korxonaning o'z strategiyasini amalga oshirish uchun bo'lishi kerak bo'lgan moliyaviy barqarorlikning cheklangan holatini belgilaydi. Korxonaning tashqi va ichki tahdidlariga qarshi turish qobiliyati bilan tavsiflanadi.

Moliyaviy moslashuvchanlik — korxonaning tashqi va ichki o'zgaruvchan sharoitlarga muvofiq moliyalashtirish hajmi va investitsiya qilish yo'nalishlarini o'zgartirish qobiliyatini tavsiflaydi. Bunda, korxonaning moliyaviy boshqaruv faoliyatining diversifikatsiyalanishini tushunish mumkin.

Moliyaviy barqarorlik - moliyaviy ko'rsatkichlarning maqbul qiymatlarini belgilab olish hamda haqiqiy ijrosini ushbu ko'rsatkichlar atrofida bo'lishini ta'minlashdir.

Moliyaviy balansni ta'minlash — korxonaning rivojlanishining muvozanatini tavsiflaydi, ya'ni rentabellik va risklarning optimal kombinatsiyasi orqali erishishni nazarda tutdi.

Moliyaviy barqarorlikni tor doirada ifodalanishi qisqa va uzoq muddatlardagi to'lov qobiliyati, likvidiligi, rivojlanish uchun pul mablag'lari va resurslarning mavjudligini ifodalaydi.

Korxonalarining moliyaviy barqarorligi aktivlar va kapital strukturasi orqali mixlanadigan ko'rsatkich hamda moliyaviy barqarorlik ko'rsatkichi korxonaning moliyaviy xavfsizligining muhim tarkibiy qismi va zaruriy shartidir. Korxonaning

Proceedings of International Educators Conference

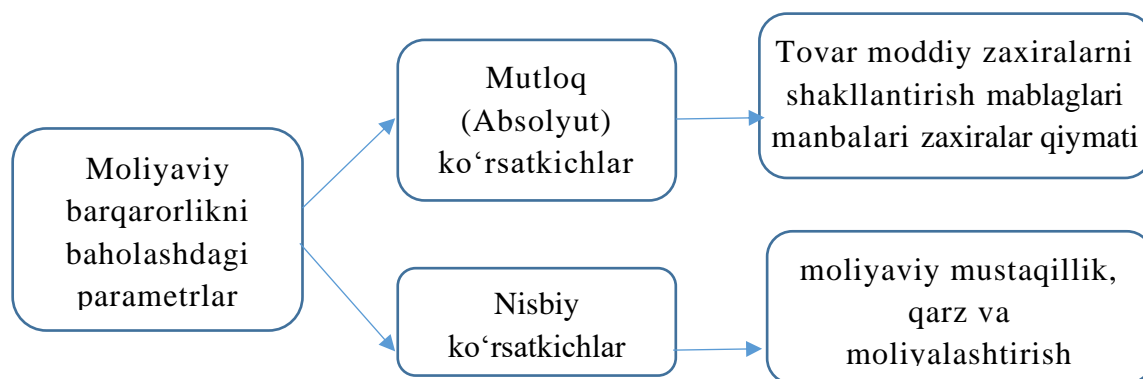
Hosted online from Rome, Italy.

Date: 25th October - 2024

ISSN: 2835-396X

Website: econferenceseries.com

moliyaviy barqarorligini ta'minlanish darajasini "moliyaviy barqarorlik — to'lov qobiliyati – xavf (risk)" ko'rsatkichlari orqali baholanadi

3-rasm. Moliyaviy barqarorligini baholashni parametrlari

Davlat ulushi mavjud korxonalarining moliyaviy barqarorligi - davlat ulushiga ega korxonalarining o'z va qarz mablag'larini maqsadli boshqarishi hamda mavjud majburiyatlarini o'z vaqtida amalga oshirishi, shu bilan birga, barqaror o'sish ko'rsatkichlarini aks ettirishini tushunish mumkin.

Bunda davlat korxonalarining moliyaviy holati baholanishi ko'rsatib o'tilgan. Bunda davlat korxonalari:

- moliyaviy barqaror;
- moliyaviy inqiroz oldida
- hamda moliyaviy inqiroz yoki bankrotlik holatida deb ajratish mumkin.

Barcha davlatlarda davlat korxonalarining saqlab qolinishi bo'yicha sabablar bir xilligicha qolmoqda. Bundan ko'zlangan asosiy maqsadlar:

- iqtisodiy rivojlanib kelayotgan davlatlarning iqtisodiy munosabatlarni tartibga solish;
- aholiga arzon va sifatli xizmatlari ta'minlash hamda boshqa ijtimoiy maqsadlar uchun;
- kam rivojlangan yoki xususiy sektor jalb qilish qiyin bo'lgan hududlarni iqtisodiy qo'llab quvvatlash va rivojlantirish;

Davlat korxonalarining moliyaviy barqarorligini ta'minlashda ta'sir qiluvchi omillar tahlili amalga oshirilganda birinchi navbatda, davlat korxonasining asosiy faoliyat maqsadlari, vazifalari o'rganilishi talab qilinadi. Bu orqali ushbu davlat korxonasining davlat siyosati va tijorat maqsadlarining muvofiqlashtirilganligi hamda boshqaruvda ushbu muvofiqliklarning ta'minlanishi nazarda tutilishi lozim.

Proceedings of International Educators Conference

Hosted online from Rome, Italy.

Date: 25th October - 2024

ISSN: 2835-396X

Website: econferenceseries.com

Davlat korxonalarining moliyaviy barqarorligini ta'minlashda boshqaruvning tegishli modellaridan foydalanish talab etiladi. Bunda davlat korxonalarining belgilan maqsad va vazifalari muvofiqlashtirish imkoniyatlari beriladi.

Foydalangan adabiyotlar ro'yxati

1. Akramov E.A. Korxonalarining moliyaviy holati tahlili. — T.: Moliya, 2003. — B. 64-85.
2. Malikov T.S. Moliya: xo'jalik yurituvchi subyektlar moliyasi. O'quv qo'llanma / i.f.d., prof. A.V. Vahobovning umumiy tahriri ostida. -T.: IQTISOD-MOLIYA, 2009. — B. 254-257
3. Pardayev M.Q., Isroilov B.I. Moliyaviy tahlil: (Uslubiy ko'rgazmalar va tavsiyalar albomi). — T.: Iqtisodiyot va huquq dunyosi, 1999. – B. 197.

